

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Gelis 04.08.2022
Published /Yayınlanma 30.09.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Umunç, C. (2022). 1876 Tarihli Kanun-i Esasi ve İstanbul Konferansı'nın Sunumu Çerçevesinde Fransız Basımında Osmanlı Algısı. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(87), 1723-1739.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3265>

Dr. Öğr. Üyesi Canay UMUNÇ

<https://orcid.org/0000-0002-7662-5993>

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Niğde / TÜRKİYE

1876 TARİHLİ KANUN-İ ESASİ VE İSTANBUL KONFERANSI'NIN SUNUMU ÇERÇEVESİNDE FRANSIZ BASININDA OSMANLI ALGISI

THE OTTOMAN PERCEPTION IN THE FRENCH PRESS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE PRESENTATION OF THE OTTOMAN CONSTITUTION OF 1876 AND THE ISTANBUL CONFERENCE

Issue/Sayı: 87

Volume/Cilt: 9

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Osmanlı tarihine yön veren önemli olaylar arasında, 1876 tarihli 1. Meşrutiyet'in ilanı, Osmanlı ilk anayasası Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesi ve İstanbul (Tersane) Konferansı yer almaktadır. 1789 Fransız İhtilali'nin etkisiyle Avrupa'da yayılan ulusçuluk hareketleri, Rusya'nın Balkan ülkelerini etkisi altına alan Panislavizm politikası, Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri, idari, ekonomik vd. alanlarda kötüleşmesi vd. Osmanlı'nın Balkanlardaki eyaletlerini ayaklanmaya itmiştir. Bu da Osmanlı'yı dış güçlere karşı yeni siyasal önlemler almaya zorlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu gerek anlaşma gerek reform yoluyla Balkanlardaki durumu düzeltmeye ve dış güçlerin müdahalesinden korunmaya çalışmıştır. Bu sırada Avrupa basını Balkan eyaletleri ile ilgili haberlerde olayları tek taraflı ve manipülatif bir şekilde sunma eğilimi göstermiştir. Gayrimüslimleri de içine alan Osmanlı toplum hayatını düzenleyecek olan Osmanlı'nın ilk anayasası Kanun-i Esasi bu tutumlarında bir değişim oluşturamamıştır. Bu çalışmada 1876 Kanun-i Esasi ve İstanbul Konferansı'nın Fransız basımında sunumu incelenmiştir. Örneklem olarak, Le Temps, Le Petit Parisien ve Le Figaro gazeteleri ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda Kanun-i Esasi'nin Fransız basımında ilgi görmediği bunun yerine konferansla ilgili gelişmelere daha çok yer verdikleri, bu haberlerde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı tek taraflı ve suçlayıcı bir söylem kullandıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: I. Meşrutiyet, Kanun-i Esasi, İstanbul Konferansı, Balkan isyanları, Fransız basını.

ABSTRACT

Among the important events that shape Ottoman history is the proclamation of the 1st Constitutional monarchy in 1876, the proclamation of the first Ottoman constitution Kanun-i Esasi, and the Istanbul (Shipyard) Conference. The nationalist movements spreading in Europe with the effect of the 1789 French Revolution, the Pan-Slavism policy of Russia that influenced the Balkan countries, the Ottoman Empire's military, administrative, economic, etc. worsening in areas, etc. pushed the Ottoman provinces in the Balkans to revolt. This forced the Ottoman Empire to take new political measures against foreign powers. The Ottoman Empire tried to improve the situation in the Balkans and to be protected from the intervention of foreign powers, both through agreements and reforms. Meanwhile, the European press tended to present the events in a one-sided and manipulative way in the news about the Balkan states. The first constitution of the Ottoman Empire, Kanun-i Esasi, which would regulate the Ottoman social life, which included non-Muslims, could not create a change in these attitudes. In this study, the presentation of the 1876 constitutional law and the Istanbul Conference in the French press was examined. The newspapers Le Temps, Le Petit Parisien, and Le Figaro were taken as examples. At the end of the study, it was seen that Kanun-i Esasi did not receive attention in the French press, instead, they gave more space to the developments related to the conference, and they used a one-sided and accusatory discourse against the Ottoman Empire in this news.

Keywords: 1. Constitutional Monarchy, Constitutional law, Istanbul Conference, Balkan revolts, French press.

1. GİRİŞ

18. yy.'da 1789 Fransız İhtilali'nin getirmiş olduğu bağımsızlık, özgürlük, ulusçuluk mottoları bütün Avrupa'yı etkisi altına aldığı gibi Osmanlı İmparatorluğu'nu da ilerde derinden etkileyecek bir dalgaya dönüştürdü. Bu akımla başlayan ulusal hareketler Balkanları kendi yayılma alanlarının parçası olarak gören devletlerce desteklenmeye başlamıştır. Bu durumdan en çok etkilenenlerin başında ise çokuluslu Osmanlı Devleti gelmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğü ve siyasal çatısı bu durumdan olumsuz anlamda etkilenmiştir. Osmanlı siyasal sisteminin parçalanmasına yol açan durumlardan birisi Osmanlı Devleti ve içinde bulunan tebaası ile ilişkilerinin bozulması ve çatışmaların başlamasıdır. Buna dış ülkelerin müdahalesiyle durum çok daha içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Balkanlarda bulunan Osmanlı tebaaları Osmanlı Devleti'ni kendilerine "zulüm" yapmakla suçlamaktadır. Batı devletleri ve aydınları da bu iddiaları desteklemekte, Müslümanlara yapılan zulüm görmezden gelinmektedir. Tanör'ün (1985:11) de belirttiği gibi "adalet"le anılan Osmanlı Devleti artık "zulüm"le anılmaktadır. Bozulan barış ortamıyla Osmanlı monarşisi, daha sert bir hal almaya başlamıştır. Bunun akabinde ise başkaldırı, çatışma ve ayaklanmalar baş göstermiştir.

Bu durumlar, Osmanlı Devleti'ni 18. yy.'dan itibaren çeşitli siyasal reform ve düzenlemelere yöneltmiştir. Bunların arasında Sened-i İttifak, Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) ve Islahat Fermanı, daha sonra Meşrutiyet dönemleri, ilk Osmanlı anayasası Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesi yer almaktadır. İlk olarak, III.Selim ve II. Mahmud siyasi, idari, adli alanlarda birçok reform girişimlerinde bulunmuşlardır. Fakat bu sistemi iyileştirmeye yönelik girişimler yönetimin zayıflığının ve iç, dış çevrelerin etkisiyle engellenmiş ve bozulmuştur. II. Mahmud, III. Selim'e göre daha sert ve kararlı bir politika uygulamaya çalışmıştır. Buna örnek olarak Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılarak yerine askeri gücün siyasal güce bağlanması gösterilebilir. II. Mahmud döneminde hazırlanan Sened-i İttifak belgesi, padişahın ayanlara verdiği güvencelerden oluşmaktadır. Bu belgeyle padişahın ayanların mal, mülk, hayatı ile ilgili keyfi kararlar almasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Yetkilerini kısmen sınırlandırdığı için II. Mahmud çok istemeyerek belgeyi onaylamıştır. Daha sonra devlet merkezinde ayanların etkisinin azalmasıyla belge hükümsüz duruma dönüşmüştür (Tanör, 1985:12).

Tanzimat dönemi (1839-1870), Osmanlı Devleti ve toplumu arasında ilişkilerini iyileştirmeye yönelik reformların olduğu bir dönemdir. Tanzimat Fermanı, Batıya yakın kişiliğiyle dikkat çeken ve Batı kanadından özellikle İngiltere'den destek gören bir isim olan Mustafa Reşid Paşa tarafından hazırlanmıştır. Reformlar da genellikle batılı devletlerin yönlendirme ve tavsiyesiyle gerçekleşmiştir. II. Mahmud döneminde hazırlanmaya başlayan Tanzimat Fermanı diğer adıyla Gülhane Hattı Hümayunu, Abdülmecid döneminde hayata geçirilmiştir. Yasa kişisel haklardan, toplumsal düzenlemelere birçok iyileştirmeler getirmekteydi. Bunlar, kişi hak, özgürlüğü, can güvenliği, mülkiyet edinme hakkı, vergilerde, yasalarda adalet-eşitlik, din, dil, mezhep ayrımı yapılmaması, düşünce, basın özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, müsadere yasağı gibi güvencelerdir. Ferman içte ve dışarıda olumlu karşılanmasına karşın bir yönden kusurludur. O da Senedi İttifak'ta olduğu gibi Padişah'ın yemininin yeterli görülmesi ve denetim mekanizmasının çalıştırılmamasıdır.

Tanzimat Fermanı, bütün Osmanlı halkını kapsayan genel bir ferman niteliğindedir ama bu özellikle batılı devletler gözünde yetersizdi. Osmanlı içindeki gayrimüslimlere yönelik daha kapsamlı bir düzenleme bekliyorlardı. Osmanlı Devleti'ni kendi aralarına almak ve Rusya'ya karşı desteklemek için bazı isteklerini şart koşuyorlardı. Bunun için Hristiyan halklara yönelik olarak 1856'da Islahat Fermanı ilan edildi. Bu fermanla beraber Müslüman olmayanlar da devlet memuru olabile, eyalet meclislerine girebilme, can, mal, namus güvenliği gibi konularda güvence aldılar.

Tüm bu gelişmeler Balkan vilayetlerini ve Avrupa ülkelerini tatmin etmemiş olacak ki ulusçuluk ve panislavizm akımlarının da eklenmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'na karşı başkaldırı ve yaptırımlar uygulanmaya çalışılmıştır. 1876 yılına bu gelişmeler ışığında ve zemininde gelinmiştir. Tarihler 23 Aralık 1876'yı gösterdiğinde üç önemli olay öne çıkmaktadır. Bunlar, 1. Meşrutiyet'in ilanı, Tersane Konferansı ve ilk Osmanlı anayasası Kanun-i Esasi'nin ilanıdır.

Bu gelişmelerin Avrupa basınına yansımaları, Osmanlı İmparatorluğu'nun birlik, bütünlüğü ve bağımsızlığını etkileyecek olayların zeminini hazırlaması yüzünden önemlidir. Avrupa basını Balkan isyanları ile ilgili haberlerde genelde Osmanlı Devleti'ni suçlamakta ve zalim olarak nitelendirilmektedir. İsyancıların artmasında bu tarz haberlerin kışkırtıcı etkileri olmuştur. Avrupa'da bu tür söylemler, genellikle oryantalist bakış açısının etkisiyle oluşmaktadır. Edward Said'in belirttiği gibi oryantalizm insanları bizler-onlar şeklinde ikili karşıtıklara ayırma, ortaya çıkan ötekiyi (doğulu hakkında konuşmak, Müslüman veya Araplar hakkında genelleme yapmak gibi) özelleştirme

eğiliminde saklıdır (akt. Umunç, 2015:104). Osmanlı Devleti de hem Batıda çıkan olumsuz söylemlerle hem de içerde ve dışardan gelen tehditlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti siyasal, hukuksal ve ekonomik alanda yaptığı yeni düzenlemelerle dışarıya bağımlılıktan kurtulmak, egemenliği ve bütünlüğünü din, dil, ırk fark etmeksizin tüm tebaasına hâkim kılmak istemiştir. Ayrıca İstanbul'da düzenlenen konferansla Balkan vilayetleri ile ilişkiler düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada 1876 tarihli Kanun-i Esasi ve İstanbul (Tersane) Konferansı'nın Fransız basınına yansımaları incelenmiştir. Örneklem olarak, Le Temps, Le Petit Parisien ve Le Figaro gazeteleri ele alınmıştır. Çalışmada ilk olarak, Balkan isyanları, İstanbul Konferansı ve Kanun-i Esasi'yle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2. BALKAN İSYANLARI ve İSTANBUL (TERSANE) KONFERANSI

İstanbul Konferansı diğer adıyla Tersane Konferansı, 1875 Hersek Ayaklanması'yla başlayan ardından Bulgar Ayaklanması ve Osmanlı Sırp Karadağ Savaşı ile devam eden Balkan krizini görüşmek üzere Avrupa devletleriyle İstanbul'da düzenlenen konferanstır (TDV İslam Ansiklopedisi, t.y.). Konferansın düzenlenmesine sebep olan isyanların oluşma nedenlerine bakıldığında öncelikle Balkanlar'daki karışıklarda yeni bir yayılma yöntemi olarak Panislavizm politikası yürüten Rusya'nın büyük etkisi vardır. Rusya, Balkanlar'da yaşayan Slav uluslarının bağımsızlık kazanması ve panislavizm çatısı altında birleşmelerini istemekteydi.

İlk olarak, Bosna-Hersek Ayaklanması, 1875 tarihinde panislavizmin etkisiyle olmuştur. Balkanlar'da 1875 Hersek İsyanı, 1876'da Bulgaristan ve aynı yılda Sırp-Karadağ isyanları ve 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'na kadar giden uzun bir çatışma döneminin ilk etabını oluşturmuştur. Ayaklanmanın nedenleri olarak Fransız İhtilali ile gelen fikir akımları, Osmanlı'nın askeri, idari ve ekonomik alanda gerilemesi, büyük devletlerin yayılma ve Osmanlı gayrimüslimlerini himaye politikası vd. gösterilebilir (Aydın, 2005: 917). İsyana, ilk olarak Hersek'e bağlı Nevesin halkının, Müslüman ağaların ve mültezimlerin sert davranışları, vergilerin ağırlığını bahane ederek ayaklanmasıyla başlamış, Müslüman köyler yakıp yıkılmıştır (Karal, 2003:75). Osmanlı hükümeti bölgede ciddi bir tedbir alamamıştır. Genel af ilan ederek, ayaklanmayı bastırabileceğini düşünse de bunda başarılı olamamıştır. Daha sonra askeri güçle isyan bastırılmıştır (Aydın, 2005:918).

Bulgar Ayaklanması da Hersek İsyanı gibi dış etkenlerle oluşmuş bir ayaklanmadır. Bosna ve Hersek, Sırbistan ve Karadağ gibi iki Slav memleketine bitişikti. Bu yüzden Rusya'nın Slav yayılmacılığı için uygun bir bölgedir (Karal, 2003: 74). Bükreş Bulgar İhtilal Komitesi, Panislavistlerin kontrolindedir ve onların kışkırtmasıyla Bulgarlar isyana başlamıştır. Müslüman Bulgarları da kendilerine katılmaları için zorlamak istemişlerdir (Toprak, 2011: 320). Bulgaristan o zamanlar Anadolu'dan çokça gelen ve yerleşen Türklerden dolayı Türk menşeinin yoğun olduğu bir eyalettir. Yerleşen Türklerin etkisiyle bazıları Türkleşmiş ve Müslüman olmuşlardır. Bunun yanında Slav olan Bulgarlar da vardır. Bu Bulgarlar din ve mezhep olarak Fener Patrikhanesi'ne bağlanmışlardır. Fakat daha sonra Fener Patrikhanesi Bulgarları ulusalcılık hareketi ile ayaklanmaları için kışkırtmıştır. 19. Yüzyılın ilk yarısında Bulgarlar, Rusların etkisiyle Osmanlı Devleti'nden ayrılma eğilimine girmişlerdir. 1876 yılında Hersek İsyanı'nın etkisiyle Osmanlı'ya karşı ayaklanmışlardır. Bulgar köyleri halkı, Türk evleri, köylerini yakmaya ve Müslümanları katletmeye başlamışlardır. Bu isyan da bastırılarak başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Karal, 2003: 57). 1876'da gerçekleşen Sırp Karadağ Ayaklanması da panislavizmin etkisiyle oluşturulmuş bir ayaklanmadır. Rusya'nın İstanbul'daki büyükelçisi İgnatiev'in ve Balkanlar'daki Rus konsoloslarının faaliyetleri Sırbistan ve Karadağ prensliklerinin üzerindeki Slav etkisini artırmaktaydı. Sırbistan, Karadağ'ı da yanına alarak Osmanlı'ya savaş ilan etmiştir (Aydın, 2004:140). Daha sonra görülecek konferansta Sırbistan ve Karadağ için bağımsızlık kararı alınmıştır.

Rusya'nın Balkanlar'da panislavizm politikası yürütmesinden rahatsızlık duyan ve kontrolü Rusya'ya bırakmak istemeyen batılı devletler, bu işin çözümünü kendi ellerine almak istemişlerdir (Tunaya, 1985:27). Özellikle İngiltere, Rusya'nın Balkanlar'a yerleşmesini Avrupa ve Doğu Akdeniz'de dengeleri kendi lehine bozacağına inanıyordu. Bunun için İngiltere olaya doğrudan müdahil olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan devletleriyle sorunlarını çözmek ve ilişkilerini düzenlemek için bir konferans yapılmasının uygun olacağını bildirir (Ortaylı, 1985:282). İngiltere'nin devreye girmesiyle konferansın İstanbul'da ve Avrupalı devletlerle düzenlenmesi kararlaştırılır.

İstanbul (Tersane) Konferansı, yukarıda da değinildiği üzere dış ülkelerin baskısı ve isteği doğrultusunda Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki eyaletlerinin yönetim koşullarını düzenlemesiyle ilgili İstanbul'da düzenlenen uluslararası bir konferanstır. Haliç tersanesinde olduğu için Tersane

Konferansı denmiştir. 23 Aralık 1876'da toplanan konferansa, Prusya, İngiltere, Rusya, Fransa, Avusturya Macaristan, İtalya, Almanya ve Osmanlı Devleti katılmıştır. Bu arada konferansın ilk oturumunda, top atışlarıyla birlikte Osmanlı'nın ilk anayasası Kanun-i Esasi ilan edilmiştir. Fakat toplantıya katılan delegeler yeni anayasa ile ilgilenmemişler ve kendi isteklerini bildirmekle yetinmişlerdir. Hariciye Nazırı Saffet Paşa, söz alarak, Osmanlı anayasasının ilan edildiği ve Osmanlı halkının meşrutiyet sayesinde kendi yönetimini üstlendiğine göre, artık konferans için yapacak bir şey kalmadığını söylemiştir. Toplantı sonunda Bulgaristan, Bosna Hersek'i özerkliğe götüreceği olan geniş bir ıslahat planı uygulamak istedi (Akşin, 2007:76). Bulgaristan'ın doğu ve batı olmak üzere geniş bir vilayet olması, Karadağ'a bir miktar toprak bırakılması, Sırbistan'ın savaş öncesi sınırlarına dönmesi gibi isteklerde bulunuldu (Kunt, Akşin, Ödekan, Toprak, Yurdaydın, 1997: 155). Osmanlı hükümeti bu teklifleri reddetti. Elçiler İstanbul'u terk etti ve Osmanlı- Rusya (1877-1878) Savaşı'nın nedenlerinin başlangıcı oldu. Çünkü Osmanlı Devleti hem teklifleri reddederek hem de meşrutiyeti ilan ederek, Balkan vilayetlerinin bu yeni düzende yer alacağını söylemiş, bu tavrı Rusya'nın işine gelmemiştir (Ortaylı, 1985: 282).

3. KANUN-İ ESASİ

Kanun-i Esasi, birçokları tarafından Osmanlı hükümetinin Batı müdahalesini önlemek için yeni bir manevrasa olarak kabul edilmiş; yasanın ilanının imparatorluğun büyük güçlerin baskısı altında kabul etmek zorunda kaldığı uluslararası konferansa denk getirilmesi bu algıyı kuvvetlendirmiştir. Bernard Lewis'e göre anayasasının ilanı ve ilk Osmanlı Parlamentosu'nun toplanması sadece "Ülkede hiçbir şeyi değiştirmeden yabancıları yanıltmaya yönelik diplomatik hileler"dir (Marcou, 2005:3).

İlk anayasasının muhtevası, delegelerin konferanstan elde etmek istedikleri emellerin gölgesinde kaldı. Bunun göstergelerinden biri dış basına yansımalarıdır. Ayrıca, Marcou'nun (2005) da belirttiği gibi 1876-78'deki ilk Osmanlı anayasal deneyi, Batılı siyasi ve hukukçu analistleri tarafından da büyük ölçüde göz ardı edilmiştir.

Kanun-i Esasi, Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid tarafından 23 Aralık 1876 tarihinde ilan edilmiştir. Bu olay, Osmanlı tarihinde 1876-1908 tarihlerini kapsayan 1. Meşrutiyet dönemine işaret eder. Kanun-i Esasi'nin ortaya çıkışı öteden beri halkın ve fikir insanlarının siyasi ve toplumsal hayatta reform ve meşruti idare isteği, Padişah'ın da dış devletlerden bağımsız kendi içinde güçlü bir yeni Osmanlılık siyasetini hayata geçirme dileğiyle olmuştur (Kunt vd. 1997:155). Her ne kadar ilanı dış ülkelerce İstanbul Konferansı'na denk getirildiği için, konferansa katılan ülkeleri manüple etme amaçlı görülse de uzun zaman önce hazırlıkları başlanmış bir anayasadır. Bu yüzden anayasasının ortaya çıkışı tek bir nedene bağlanamaz.

Tunaya'nın da belirttiği gibi Kanun-i Esasi anayasası aslında geç kalmış bir anayasadır. Dünyanın ilk büyük ve yazılı anayasası olan Amerikan Anayasası, 89 yıl önce 1787'de ortaya çıkmıştır. Fransa'nın ilk yazılı anayasası 1791 tarihlidir (Tunaya, 1985:27). Dolayısıyla Türkiye'nin demokratik düzene geçişi uzun zaman almıştır.

Kanun-i Esasi, 28 kişilik bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Komisyon üyeleri Padişah II. Abdülhamid tarafından seçilip atanmıştır. Tasarı Midhat Paşa başkanlığındaki bakanlar kurulu tarafından bazı değişiklikler yapılarak Padişah'a sunulmuş ve kabul edilmiştir. Bu anayasa bir kurucu meclis ve parlamento tarafından hazırlanmadığı, Padişah'ın tek taraflı uyguladığı bir yasa olduğu için "Ferman Anayasası" olarak nitelendirilmektedir. Kanun-i Esasi devletin hem monarşik yapısını muhafaza etmektedir hem de teokratik özelliklidir. Padişah hem Osmanlı Devleti'nin başı hem de Müslüman toplumların halifesidir (Tanör, 1985:19). Bir monarşiyi örgütlediği ve Osmanlı seçkinlerinin çok iyi bildiği bir dilde (Fransızca) yazıldığı için 1831 Belçika Anayasası'ndan kuvvetle esinlenen yeni anayasa, halkın egemenliğinden değil, padişahın iradesinden kaynağını almaktadır (Marcou, 2005:3). Anayasa hazırlanmadan önce yapılan bazı karşılaştırmalı çalışmalar ve çeviri eserler (Sardunya Krallığı, Avusturya Anayasası vd.), başka dış kaynaklardan da esinlendiğini göstermektedir (Tunaya, 1985:28). Ortaylı, "İmparatorluğun en uzun yılı" kitabında, bu değişik kaynaklara başvuru merakının Tanzimat bürokratlarının geleneği olduğunu, bunun önemsiz bir nizamnameden Kanun-i Esasi'ye kadar her hukuki belgede görülebileceğini dile getirmiştir. Türk bürokratlar, bu kaynakları örnek alırken, kendi örf, gelenek, yönetim şekline uygun maddeler de eklemiştir (Ortaylı, 1987: 98). Ortaylı ayrıca, sadece hukuk kaynakları açısından değil yönetim biçimi olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun Batıdan özellikle kendine benzer bulduğu Fransa'dan etkilendiğini dile getirir. Aslında monarşiden devrime Fransız idaresi de çok bir değişim geçirmemiş, krallık müessesesi merkeziyetçi niteliğiyle 19. yy Fransa'sına işlemiştir. Osmanlı bürokrasisi de buna uygun

bir model izlemiştir. Batıda genellikle rastlanan bu merkezîyetçilik, devlet bürokrasisinin şubelere ayrılması, hazinenin bir elden kontrol edilmesi ve memurlara maaş verilmesi şeklinde işlemektedir (Ortaylı, 1987:98).

Kanun-i Esasi'de de bu merkezîyetçi gelenek sürdürülmektedir. Anayasaya göre öncelikle iki meclise dayalı bir yasama organı oluşturulmaya çalışılmıştır: Meclisi Umumi (Heyeti Ayan) ve Meclisi Mebusan. Meclisi Umumi'nin üyelerini Padişah seçerken, Meclisi Mebusan'ın üyeleri halk tarafından seçilir. Padişah'ın Meclisi Mebusan'ı feshetme yetkisi vardır. Bakanlar meclise değil Padişah'a sorumludur. Bu da yasama ve yürütme arasındaki dengenin yasamanın aleyhine bozulduğunu göstermektedir. Buna karşın yargı kanadı, biraz daha bağımsız bir özellik göstermektedir. Yasal yargılama ilkeleri muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Din konusundaki düzenlemelerle, her dinden, mezhepten kişiye yasalar önünde eşitlik, özgürlük ve dokunulmazlık sağlanması teminat altına alınmıştır. Özgürlükler kapsamında basın özgürlüğü konusu muallak kalmıştır. Çünkü "Basın kanun dairesinde serbesttir" ifadesi bu hükmü belirsizleştirmiştir. Ekonomik düzenlemelerde kişilere mal, mülk güvenliği, ortaklık hakkı, vergide yasallık ve herkese kazancı kadar ödeme hakkı verilmiştir. Siyasal olarak, seçme seçilme hakkı anayasada açıkça yer almıştır. Anayasa, demokratik bir görünüme sahip olsa da, padişahın yetkisinde olduğu için tam bir demokratik özelliğe sahip değildir. Anayasanın değişiminin de üyeleri padişah tarafından atanan Meclisi Ayanın 3'te 2 oyuna bağlı olması demokratikleşmenin önünde bir engeldir. Yine de eksileriyle, artılarıyla Kanun-i Esasi, Osmanlı Parlamentosu'nun oluşmasıyla parlamenter sisteme zemin hazırlamıştır (Tanör, 1985:20).

Kanun-i Esasi iki meşrutiyet döneminde de uygulanmıştır. I. Meşrutiyet dönemi kısa sürmüştür (6,5 ay) ve II. Abdülhamid'in istibdat düzeni başlamıştır. II. Abdülhamit'in isteğiyle anayasaya eklenen 113. madde, kişi güvenliğinin bir başka hükümlerle yok edilmesidir. Nitekim bu madde, padişaha "hükümetin emniyetini ihlal ettikleri" polis soruşturmasıyla belli olanları sürgüne yollama yetkisi vermektedir. Bu madde bizzat anayasanın hazırlayıcısı Midhat Paşa'nın sürgün edilmesine yol açmıştır. Sultan, kendisini anayasa yapmaya zorladığı ve muhalif gördüğü Mithat Paşa'dan böyle bir hamleyle kurtulmak istemiştir (Tunaya, 1985:34). Daha sonra, Kanun-i Esasi'yi iptal etmemiş fakat uygulanmasına ara vermiştir. Daha sonra II. Meşrutiyet ilan edilmiş (1909-1918), 30 yıllık bir aradan sonra anayasa tekrar hayata geçirilmiş ve 1924 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Kısa ömürlü olmasına rağmen Kanun-i Esasi, 20. yüzyılda çoğu Arap anayasasının hazırlanmasına ilham verdiği için büyük bir öneme sahiptir. Anayasa, daha sonra Jön Türk muhalif hareketinin başlamasının arkasındaki itici güç olmuştur (Moreau, 2013:126).

4. YÖNTEM

Bu çalışmada 1876 tarihli Kanun-i Esasi ve İstanbul konferanslarının Fransız basınında sunumu incelenmiştir. Örneklem olarak Le Temps, Le Petit Parisien ve Le Figaro gazeteleri alınmıştır. Tarih olarak Kanun-i Esasi Anayasası'nın ilan edildiği ve konferansın düzenlendiği tarih olan 23 Aralık 1876 sonrası 24 Aralık 1876 tarihi ile 30 Aralık 1876 tarihi arasındaki anayasa ve İstanbul Konferansı ile ilgili haberler alınmıştır. İncelenen tarih aralığında sadece anayasa, İstanbul Konferansı ve konferansı ilgilendiren vilayetlerden gelen haberlere yer verilmiştir. Dolayısıyla konular, bunlarla sınırlı kalmıştır.

Konuların ele alış sıklığı gazeteden gazeteğe değişmektedir. Bazı haberler ortak ajanstan veya gazeteden alındığı için tekrar verilmemiştir.

Le Temps, 1861'de liberal Auguste Nefftzer tarafından başlatılan ve 1872'de Adrien Hébrard tarafından devralınan günlük bir gazetedir. Gazete, geniş muhabir ağına sahiptir. Le Temps Muhafazakar Cumhuriyetçi, Fransız diplomasisinin resmi olmayan organıdır. 1876'da Louis Andrieux tarafından kurulan "Le Petit Parisien", yeni sahibi Jean Dupuy'un etkisiyle daha ılımlı bir tona dönüşmeden önce ilk olarak cumhuriyetçi ve din karşıtı bir çizgiyi benimsemiştir. Gazete, yazılarının çeşitliliğiyle (siyaset, spor, haber vb.), dönemin dört büyük gazetesinden biri haline gelmiştir. 1826'da ortaya çıkan "Le Figaro", 1833'ten itibaren zorluklar yaşamış, ara vermiş, ardından 1854'te Hippolyte de Villemessant ile yeniden çıkmıştır. Başarısını Fransa ve yurtdışındaki raporlarıyla sağlamıştır. Günümüzde de yayın hayatını sürdürmektedir (Gallica.fr, 2022).

4.1. Le Temps Gazetesi

4.1.1. Le Temps Gazetesi Kanun-i Esasi ile ilgili Haberler

Le Temps gazetesi, bir gün gecikmeli yayın yaptığı için Konstantinopolis (İstanbul)'tan gelen bildiriye göre 24 Aralık 1876'da yasanın yayınlanacağını duyurmuştur. Gazete, İstanbul yerine şehrin fetih öncesi adını kullanmayı tercih etmektedir. Bu da aslında hala İstanbul'un fethini kabullenmeme gibi bir durum söz konusu olduğunu göstermektedir. Yasayla ilgili ilk olarak "bakanlık sorumlulukları"na ilişkin maddeler bulunması gerektiği söylenmektedir. Rüştü Paşa'nın bastırıldığı yasa'yı vezirlikteki halefi Midhat Paşa'nın düzeltmek zorunda olduğu belirtilmiştir.

Gazetede yasa ile ilgili yer verilenlere geçmeden önce belirtmek gerekir ki, gazete o günlerde görülen ve Tersane Sarayı'nda gerçekleşen İstanbul Konferansı (Tersane Konferansı) ile ilgili gelişmeleri de aktarmaktadır. Havas ajansı gazeteye şu mesajları göndermiştir:

Konstantinopolis, 22 Aralık. Ön konferansın son oturumu bugün gerçekleşti; tam yetkili temsilcilerin anlaşması tamamen sağlandı. Yarın öğle saatlerinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda yapılacak olan genel kurul toplantısına Safvet Paşa başkanlık edecek. Anayasa'nın son zamanlarda kaldırılan maddeleri dün yeniden yürürlüğe girdi; Anayasa yarın açıklanacak (Le Temps, 1876).

Safvet Paşa Hariciye Nazırı olarak görev yapmaktadır. Kanun-i Esasi top atışlarıyla duyurulurken Safvet Paşa, top seslerinin anlamını konferansa gelen temsilcilere anlatmıştır (Tanör, 1985:18).

25 Aralık 1876 tarihli Le Temps gazetesi öncelikle, yeni anayasanın ilanını top atışıyla duyurulduğunu yazmıştır. Havas ajansının anayasada yer alan hükümlerine yer veren gönderiyi yayınlamıştır. Gazete İstanbul'daki (Konstantinopolis diyorlar) muhabirlerinin yazısı, gazetenin analiziyle bu gönderinin tamamen örtüştüğünü vurgulamaktadır. Öncelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Meclisi Umumiye'nin yönetim şekli açıklanmıştır. Daha sonra anayasanın hak ve özgürlükler, siyasal, hukuksal, ekonomik alanda düzenlemelerine yer verilmektedir.

Osmanlı Anayasası, dün öğle saatlerinde Konstantinopolis'te bakanlar, üst düzey yetkililer ve halkın huzurunda resmen ilan edildi. Anayasa'nın ilanından sonra topçu atışları yapıldı. Havas ajansından gelen aşağıdaki gönderi, bu anayasada yer alan hükümlere işaret etmektedir. Bunun, Konstantinopolis'teki muhabirimiz tarafından yapılan makale ve bizim yayınladığımız analize tamamen uygun olduğunu göreceğiz: imparatorluğun bölünmezliği; padişah, Müslümanların halifesi ve tüm Osmanlıların hükümdarıdır. Onun imtiyazları, Batı'nın anayasal egemenlerinin imtiyazlarıdır. İmparatorluğun tebaası Osmanlı olarak adlandırılır; özgürlükleri dokunulmazdır. İslam, başka hiçbir ayırım veya teokratik karakter olmaksızın devletin dinidir; toplulukların dini ayrıcalıkları ve tüm dinlerin özgürce yaşaması garanti altına alınmıştır. Anayasa, basın özgürlüğünü, eğitim özgürlüğünü, zorunlu ilköğretimi, örgütlenme hakkını, herkesin kanun önünde eşitliğini, meclise dilekçe hakkını, din ayırımı gözetmeksizin kamu görevine girme hakkını; vergilerin eşit dağılımı ve kanunla tahsil edilmesini zorunlu kılmıştır. Mülkiyet garantiye alınmıştır, ev dokunulmazdır. Mahkemelerin yetkileri kesindir. (...)

Duruşmalar halka açık olacaktır; savunma hakkı tanınır, kararların yayınlanması emredilir. Ne hükümet ne de halk yargı işlerine karışamaz. Müsadereler, zorla çalıştırma, işkence, kaldırılmıştır. Meclis tarafından suçlanan bakanlar, adli ve idari aydınlardan oluşan yüksek mahkeme tarafından yargılanır. Memurlar meşru bir sebep olmaksızın görevden alınamazlar. Sorumlulukları korunur; bir üstten emir almış olmaları, bu emirler kanuna aykırı ise onları bağlamaz. İki meclis kurulur: Ayan Meclisi ve Mebusan Meclisi. Oturum padişahtan gelen bir mesajla açılır. Oy kullanma ve düşünceleri ifade etme özgürlüğü ilan edilmiştir. Herhangi bir zorunlu görev yasaktır. Yasaların inisiyatifi bakanlara ve Mebusan Meclisi'ne ait olacaktır. Meclise sunulan ve meclis tarafından revize edilen yasalar, padişah onayı alır. Padişah, anayasaya aykırı yasaları reddetme veya onları Meclis'e iade etme hakkına sahiptir (...) (Le Temps, 1876).

Gazete Midhat Paşa'nın sadrazam oluşuna da yer vermiştir. Gazete bu konuda fazla yorum yapmasa da Midhat Paşa'nın liberal kimliğine pek inanmadığını dile getirmiştir. Kanun-i Esasi Anayasası'nı ironik bir şekilde "efsanevi" olarak nitelendirerek ve Midhat Paşa'nın bu anayasanın başlatıcısı olduğunu dile getirerek onun liberalizmine inananların üzerinde belirli bir izlenim bırakabileceğini ifade etmiştir (Le Temps, 1876).

Osmanlı Anayasası, konferansın gölgesinde kalmıştır. 28 Aralık tarihli gazetede Doğu'dan haberlere yer verilen sütunda 25 Aralık 1876'da Avusturya Viyana'dan gelen mektuba yer verilmiştir. Mektupta yeni anayasanın Avusturya-Macaristan üzerinde yarattığı izlenim ve bununla ilgili farklı görüşlere yer verilmiştir. Mektuba göre yeni yasaya karşı basın, halk ve politikacılar iki kampa bölünmüştür. Bir taraf anayasa ve yazarlarından övgüyle bahsederken; diğerleri anayasanın temsilci konferans üyelerinin istekleri ve çalışmalarına karşı anayasanın bir itiraz şeklinde düşünülmemesinden kaygılanmaktadır. Gazeteci ilk grubu, Babıali'nin izlediği politikanın kusurlarını görmezlikten gelen bir sevincin içine atılmakla suçlamaktadır. Önerilen anayasanın yazarı Midhat Paşa'nın aynı zamanda işlerin başına geçmesinden duyulan rahatsızlık da burada belirtilmiştir. Bu yüzden bu anayasanın ilanında daha büyük bir hoşnutsuzluk beklenmektedir. Bu olmasa da alınan önlemin Avrupa'yı tatmin etmek için yetersiz olduğuna inandıklarını söylemişlerdir. Osmanlı Padişahı konuların akıbetini geliştirmek için güçsüz veya yeteneksiz görünme de Osmanlı'nın liberal gelişimini sürdürmesi için güçlerin üzerinde baskı uygulamasından dolayı Türk Hükümeti'nin bu önergeyi ele aldığı düşünülmektedir (Le Temps, 1876).

Avusturya'ya göre Türkiye'nin yeni anayasası geçmişteki vaatlerin bir yığınına dayanmaktadır ve bunların pek azı yerine getirilmiştir. Avusturya er geç Türkiye'nin bunu kabul edeceğine inanmaktadır. Bir taraftan onlara göre "Midhat Anayasası" güçlerin istediğinden çok daha fazlasını vaat etmektedir. Avusturya yeni anayasaya güvenmekten çok konferansta alınacak kararlara bel bağlamış görünmektedir. Nitekim, Avusturya, Doğu Hristiyanlarının, konferansta talep edilen ve ciddi garantilerin eşlik ettiği minimum kazancı, Abdülhamid Sultan tarafından sunulan "motu proprio" (Papa tarafından şahsen Roma Katolik Kilisesi'ne veya bir kısmına verilen ferman) dan daha iyi karşılayacaklarını düşünmektedir (Le Temps, 1876).

Yazar, "Midhat Anayasası" olarak hitap ettiği anayasa ile konferansın nihai kararları arasındaki ilişkiyi bu şekilde açıklamaktadır. Geçmişte Babıali'nin "iyi niyetinin" kanıtlarını verdiğini doğrularken, bir yandan da her zaman bir garanti sorunu olacağını altını çizmektedir. Midhat Paşa'nın yenilikçi ruhunu da ifade etmekte mahsur görmemiştir. Ama bunların yeterli olmadığı, Avrupa'nın Türkiye'den vaatlerin ötesinde garantiler beklediği vurgulanmıştır. Bu yüzden onlara göre anayasa, olaylara genel olarak bu bakış açısıyla öngörülen durumda hiçbir şeyi değiştirmemiştir (Le Temps, 1876).

Bu mektuptan da anlaşılacağı üzere Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı'dan beklentisi bir anayasadan çok daha fazlasıdır ve arzuları için Osmanlı'dan tavizler bekledikleri aşikardır. Onlara göre konferansın misyonu da budur. Ayrıca Sırbistan ile hiçbir zaman tam olarak kesilmemiş olan ilişkilerinin yeniden kurulduğu da ifade edilmiştir (Le Temps, 1876).

Le Temps gazetesinin yeni anayasaya ilişkin tek haber bu mektuptur. Daha sonra da anayasaya ilişkin haber yapılmaması, mektuptaki görüşleri destekler niteliktedir. Le Temps, bunun yerine konferansta elde edilecek emellere yoğunlaşmıştır. Gazete, Osmanlı'ya karşı propagandist bir tutum içerisindedir. Bunu Osmanlı'ya karşı tek taraflı, suçlayıcı metinlerinden çıkarmak mümkündür. Gazete, ilerde değinileceği gibi Osmanlıların Bulgaristan, Sırbistan-Karadağ, Romanya, Bosna Hersek ve Ermenilere karşı zulüm uyguladığına ilişkin iddialara yer vermiştir.

4.1.2. Le Temps Gazetesi İstanbul Konferansı ile ilgili Haberler

24 Aralık 1876 tarihli Le Temps gazetesi sütununda, 21 Aralık tarihli “Gazette d'Augsbourg”nun gönderisine yer verir. 21 Aralık'ta Viyana'dan gönderilen gönderide “Midhat Paşa'nın sadrazamlığı” konusuna yer verilmiştir. Gönderiye göre Rus çevrelerinde, Midhat Paşa'nın sadrazamlık görevine atanması bir “provokasyon” olarak kabul edilmiştir ve Babialı'nın “inatçılığı” karşısında konferans başarısız olacaktır. Rusya Genel Ajansı 22 Aralık'ta St. Petersburg'a gönderdiği iletiyi Le Temps'a iletir. İletide ön konferansların mutlu bir şekilde sona erdiği bilgisine yer verilmektedir. Büyük güçler arasındaki anlaşma tamamlanmıştır ancak Türk Hükümeti'nin hükümleri elverişsiz bulunmuştur. Türk Anayasası Doğu sorununun yeni bir aşaması olarak görülmektedir. Gazetede yer verilen, Londra'dan Daily Telegraph'ın 23 Aralık bülteninde Midhat Paşa'nın tam yetkili temsilcilerin sonuçları padişaha tamamen gayri resmi bir şekilde iletildiği ve Türkiye'nin bağımsızlığını etkileyebilecek hiçbir hususta taviz vermemesinin padişah ile nazır arasında kararlaştırıldığı yer almıştır (Daily Telegraphes'dan aktaran Le Temps, 1876).

Gazeteciler ve eleştirmenler genellikle topladıkları bilgiler konusunda emindir. Ancak, tam yetkili temsilciler gizlilik sözü verdiği için bu bilgi belirsizdir. Yapabildikleri tek şey, konferans üyeleriyle yaptığı konuşmalardan olasılıkları incelemektir. Gazeteciler, Almanya ve Avusturya-Macaristan geri çekildiğinden ve Fransa pasif olduğundan, asıl ilgiyi Rus büyükelçisi General Ignatieff ve İngiliz Salisbury Markisi üzerine odaklanmış görünmektedir. General Ignatieff, Rus Hükümeti'nin uzlaşma ruhuyla hareket ettiğini öne sürmektedir. Böylece, karşılıklı görüş alışverişinde bulunulan görüşlere göre Rusya artık Bulgaristan'ı işgal etme konusuyla sınırlı değildir. Habere göre İngiltere, konferansa sunulacak ve tüm oyları toplayacak olan reformların uygulanmasına yönelik bu tür diğer yaptırımlara rıza gösteriyor gibi görünmektedir. İngiltere'nin sorunları çözmek için Rusya'yla işbirliği yapmasının arkasında iki gücün kendilerini karşı karşıya getirebilecek bir savaştan çekinmesi olduğu belirtilmiştir. Gazete, birçok Avrupa gazetesinin konuya ilişkin olarak İngiltere'nin bu konuda attığı adımların Türkiye'ye düşman olduğu anlamına gelmediğini belirtmektedir. Öncelikle Londra'da savaştan kaçınma arzusu vardır. Gazetecinin deyişiyle “Bu arzu için pek çok fedakarlık yapılacak ve İngiltere, Babialı üzerindeki gerçek etkisini, ona bazı çok acı hapları yutturmak için kullanacaktır.” Yazar, Türklerin de kendilerine göre haklarına, onurlarına ve çıkarlarına çok ciddi zarar verecek olan konferans kararlarına radikal muhalefet fikirlerinde daha belirgin bir nüansla durduklarını belirtmiştir (Le Temps, 1876).

Görüldüğü üzere burada, Rusya ve İngiltere'nin Balkan konusundaki temkinli ve yakın ilişkisi iki garantör gücün çıkarlarını korumak ve birbirlerini savaşın eşiğine getirecek bir durumdan muhafaza etmek içindir. Osmanlı ise bağımsızlığı ve bütünlüğünü etkileyecek unsurlara karşı ihtiyatlı davranmaktadır. Burada, Le Temps gazetesi Osmanlı açısından durumu bir iki cümleyle geçiştirmekle yetinmiştir (Le Temps, 1876).

25 Aralık 1876 tarihli Le Temps gazetesinin “Lettres de Turquie” (Türkiye'den Mektuplar) başlıklı haberi, Le Temps muhabiri tarafından İstanbul'dan aktarılmaktadır. Gazeteci Müslümanların izlenimlerini her açıdan incelemek ve bunları bildirebilmek için İstanbul'a sayısız seyahatler yaptığını bildirmektedir. Gazeteci, konferansa katılan bir Avrupalı delegenin Osmanlı'yı hafife alan ifadesini sütunun başına taşımıştır. Bu küçümseyici ifade “Türklerin hatası, kendilerini konferansta temsil edilen diğer devletlerle aynı haklara sahip birinci dereceden bir güç oluşturuyormuş gibi görmeleridir.” şeklindedir. Bununla birlikte bu diplomat, himaye altındaki kişinin koruyucu ile aynı rütbede olmadığını da eklemiş, bu nedenle Osmanlı Hükümeti'nin garantör hükümetlerle eşitliğine ilişkin Türk teorisinin kesinlikle yanlış olduğu sonucuna varmıştır. Gazeteci, bütün Avrupalı tam yetkili temsilcilerin bu kişinin görüşünü paylaştığını gözlemlediğini aktarmaktadır. Yine aynı küçümseyici bakış açısıyla Türklerin olan bitene öfkeli olduğu ve bu duygunun İstanbul'da her yere yansıdığı dile getiriliyor. Bu bakış açısı, Avrupalı delegelerin Türkiye'ye olumsuz ve önyargılı duygularının adeta dışa vurumu gibidir. Burada siniriyle oynanmak istenenin Türkler olduğu açıktır. Gazeteci manüplatif tavırla ele aldığı yazısında, Edhem Paşa ile bir büyükelçinin diyaloguna yer vermektedir. Diyalog şöyledir:

Edhem-Paşa geçen gün bir büyükelçiye “Perde ne zaman kalkacak” diye sordu. Ruh adamı olan bu adam ona cevap verdi: “Yakında olacak, rollerimizi iyi öğrenmek için biraz prova yapmanın zamanı geldi (Le Temps, 1876).

Habere göre Avrupalı delegelerin konferanstan önce anlaşmak için Türkiye'de toplanmaları gerektiğinde anlaşmaları ve Osmanlı'nın bu ön toplantılarda dışlanarak, tebaalarının gözünde küçük

düşürüldüğü belirtilmektedir. İngiltere, etkisine ve garantör güçlere rağmen, hastayı hapı yutmaya ikna etmek için büyük çaba sarf etmek zorunda kalacak ifadeleri Osmanlı'nın zayıf ve hasta görüldüğünü ve onun bu durumundan yararlanmak için tüm ikna yollarını denemeye kararlı olduklarını göstermektedir. Hasta adam metaforu, ekonomisi kötü olan Avrupa için kullanılsa da daha çok gerileyen Osmanlı İmparatorluğu için kullanılmaktadır. Oryantalist bakış açısıyla "hasta adam" metaforu ile Osmanlı ölmek üzere olan bir devlet olarak nitelendirilmektedir. Avrupalılar bu hasta adamı parçaları görmekle birlikte emelleri için paylaşmak istemektedir (Turan, 2008:146). Batı basınında ve karikatürlerinde bu metaforlara sıklıkla rastlanmaktadır. II. Abdülhamid'in hükümdarlığı döneminde hem II. Abdülhamid'i hem Osmanlı Devleti'ni hasta olarak tasvir ettikleri görülmektedir. Bunun dışında II. Abdülhamid, yine karikatürlerde "zalim" ve "istibdatçı" olarak yansıtılmaktadır (Soy, 2017:253).

Haber, Osmanlı'nın Balkanlar'daki vilayetleri ile ilgili olarak da Türklerin, örneğin daha önce imparatorluktan kopmuş olan Sırbistan ve Romanya gibi vilayetleri ile bugün imparatorluktan koptuğu iddia edilen vilayetler arasında kurulacak bir analogi olmadığına dikkat çekmektedir. Bunlarda Müslüman yoktu. Aksine Bosna Hersek ve Bulgaristan'da yüzbinlerce var denilmektedir (Le Temps, 1876). Karal, nüfusla ilgili şu açıklamayı aktarmaktadır:

"Hersek, 1875'te Bosna vilayetine bağlı bir sancaktır. İsyanın arifesinde Bosna Hersek'te bir milyon iki yüz bin nüfus yaşamaktadır. Bunlar din ve mezhep yönünden Müslüman, Ortodoks ve Katolik olmak üzere ayrılmış bulunuyorlardı; Hristiyanlar, Müslümanlara göre çokluk idi. Fakat sosyal ve ekonomi şartlar yönünden Müslümanların Hristiyanlara üstün bir durumu vardı. Taraflar birbirinden hoşnut biçimde yaşamaktaydı." (Karal, 2003: 73).

Bulgaristan da Türklerin yoğun yaşadığı bir eyalettir. Daha sonra Rusya'nın panislavizm politikasının etkisiyle Slav olan Bulgarlar olmuştur. Rusların ve Fener Patrikhanesi'nin etkisiyle 1876'da Osmanlıya karşı ayaklandıklarında önlerine çıkan Türkleri öldürmüşlerdir (Karal, 2003: 57). Fransız basını da Avrupa'daki diğer ülkeler gibi tek taraflı olarak ve propagandist bir tutumla Türklerin buralara katliam yaptığı şeklinde haberlere yer vermekte ve zalim Türk algısı oluşturmaya çalışmaktadır.

Ayrıca haberde görüldüğü üzere, Osmanlı'ya bağlı eyaletlerin dış güçlerce ve partizanca kışkırtılmasıyla Osmanlı, yalnızlaştırılmaya ve zayıf düşürülmeye çalışılmıştır. Haberde son olarak Osmanlı'nın yanında görünen İngiltere'nin de Osmanlıyı terk etmesi ümidiyle, Avrupa'nın iradesine boyun eğmek zorunda bırakılma ümidi vardır. Yine de bu umuda belirsiz bakılmaktadır ve savaş ihtimalinin çok daha yüksek olduğu dile getirilmektedir (Le Temps, 1876).

Türkler Rusya'yla savaşmak istememektedir fakat eğer sunulan program kendilerine uymazsa kabul etmeyecekler ve askeri açıdan savunmada kalıp, bir ordunun gelip onları kesinlikle vazgeçmek istemedikleri bu bölgeden çıkarmasını bekleyecek denilmektedir (Le Temps, 1876).

Mektubunda gazeteci Osmanlı'da çıkan Ceride-i Havadis gazetesinden bir makaleye yer vermektedir. Makalenin başlığı: "Delvet aliênin Kouvéi askeriessé" (Devlet-i Aliye'nin Askeri Güçleri)'dir. Makalede kısaca Osmanlıya savaş açılması durumunda ellerinde yeterince askeri güç ve donanma olduğu bilgilerine yer verilmiştir. Avrupalıların Osmanlıyı her yönden zayıf görerek kullandığı "hasta adam" metaforuyla ilgili bir ironi de yapılarak hasta adamın gücü tüm Avrupa'ya gösterilmek istenmektedir. Makalenin tamamı şöyledir:

Havadis, imparatorluğun 900.000 askeri elden çıkarabileceği. İlk bakışta, bu rakam abartılı görünüyor. Avrupa, Müslüman nüfusa oranla Türkiye'nin silah altında ancak 600.000 adama sahip olabileceğine inanıyor. Ancak elimizde kesin istatistiksel verilere sahip olmadığımızı ve düzenli olarak işleyen bir istatistik ofisimizin olmadığını da unutmamalıyız. Resmi gelir kayıtlarına göre yalnızca 20.000 kişilik bir erkek nüfusu içermesi gereken bir ilçede, gerçekte 30.000 erkek olduğu çok sık görülmüştür. Geçen yıl yine Suriye ilinde vergi dairesi doksan köyün kayıtlarda görünmediğini keşfetti. Bütün bu değerlendirmelerden, imparatorluğun Müslüman nüfusunun, normalde kabul edilen 20.000.000 rakamından çok daha fazla olduğu sonucuna varılmalıdır. Ve sonra Babiali, neredeyse on yıldır savaş görmediği için, birkaç yıldır tüm asker birliklerini çağırmanışı. Hemen redifler (yedek er) kategorisine geçen bu askerler, son zamanlarda çağrılan rediflerin 3. sınıfını oluşturacak ve 200.000 kişilik bir birlik verecek.

Böylece imparatorluk ordularının sayısı, bu son sınıfın redifleri tarafından önemli ölçüde artırılacak ve toplam 900.000 adam oluşturacaklar. Ayrıca bugün seraskeratın yakında 800.000 askerin silahaltına alınması için tedbirler aldığı biliniyor. Avrupa'da "hasta adamın" bu tür güçlere sahip olduğunu görünce gerçekten şaşıracağız. Ama cephaneliğimizin silahlarla dolu olduğunu, depolarımızın tahıl ve erzakla dolu olduğunu ve askeri giyim depolarının askerin hiçbir eksiği olmaması için kusursuz çalışır durumda olacağını öğrendiğimizde biz daha güçlü olacağız. Büyük topçu ustasının fabrikaları gece gündüz çalışıyor ve günde 500.000 fişek gönderiyor. Öte yandan, hükümet sürekli olarak Amerika'dan tüfek ve fişek siparişlerinin geri kalanını alıyor. Bu silahlar ve bu hazırlıklar, bize anlatılan barışı mutlaka temin edecek ve reformlarımızı uygulamamızı sağlayacaktır. Bu tür güçlere sahipken, gazetelerin Rumeli'nin Rusya tarafından askeri olarak işgal edilmesinden bahsetmesini tuhaf buluyoruz. Bilinsin ki İmparatorluk Hükümeti her türlü saldırıya karşı haklarını korumaya kararlıdır ve hazırlıklarının başka bir amacı yoktur. Softalar ve diğer gönüllülerden oluşan taburların düzenli asker taburlarına dönüştürüleceğini öğreniyoruz.

Müslümanların vatanseverlik duygularına gelince, bütün büyük şehirlerde Müslümanların kendiliğinden ulusal muhafızlar olarak oluşturdukları ve Konstantinopolis'te sakinlerin bu iyiliği hararetle talep ettikleri düşünülürse, bu konuda bir fikir edinilebilir. Anadolu'ya bakarsak, oradaki Kürt atlılarının sefere girmeye hazır olduğunu görürüz. Bu savaşçılar ve savaş durumunda gelecek olan diğer birçok gönüllü, yukarıdaki rakama dahil değildir. Padişah, Tuna ve Erzurum kuvvetlerimizin komutasını iki büyük liyakatli generale emanet etmiştir. Tuna'nın komutanı Ahmed Eyüp Paşa, az önce Alexinatz'a meziyetlerinin yeni bir kanıtını verdi. Anadolu birliklerinin komutanlığına atanan kişinin 4 kolordudan Samih-Paşa Mareşal olduğunu anlıyoruz. Samih-Paşa imparatorluk askeri okulundan çıktı. Erzurum'un yeni Valisi, bildiğimiz gibi, Kürtler arasında büyük bir itibara sahip olan İsmail-Paşa'dır, öyle ki bu ileri gelen genellikle Kürt-Paşa adıyla anılır ve bilinir. Genel Vali olarak atanmasının mevcut koşullarda önemi vardır. İlk çağrıda Kürtler kendilerini onun bayrağının altına koyacaklar. Haklarımız ve imparatorluğun bağımsızlığı ve bütünlüğü ile ilgili Paris Anlaşması'nı ihlal etmek istiyorsak, Tanrı'nın yardımıyla, herhangi bir ihlale karşı elimizdeki güçler bizi korumaya yeterlidir. Eğer antlaşmayı değiştirmeyi düşünmezsek, gösterdiğimiz güçler, zayıf olmadığımızı ve Osmanlıların kendilerini tehdit eden en ufak bir tehlikede her zaman silahlanmaya hazır olduklarını bir kez daha kanıtlayacaktır. Kısacası, Osmanlılar haksız yere zulme uğrarlarsa, söylendiği gibi zalim olmak yerine zayıflamış olmazlar ve düşmanlarımız artık bize karşı sağduyu ve adalet dışında hareket etmemeleri gerektiğine ikna olacaklardır. Konferansa gelince, buna çok önem vermiyoruz, ancak bundan böyle, İstanbul'daki konferansların, 1870'de Londra'da Karadeniz sorununu çözmek için toplanan konferanslarla aynı sonucu vermemesini asla kabul etmeyeceğimizi ilan ediyoruz ((Le Temps, 1876).

Le Temps, 26 Aralık 1876'da günlük bülteninde konferansın ön oturumunda paylaşılan bilgileri aktarmaktadır. Habere göre incelemesi için süre isteyen Safvet Paşa'ya, ön oturumda konferansın ulaştığı sonuçların bir özeti verilmiştir. Daily News'den alınan bilgiye göre özette yer alan reformlar şöyledir:

Bulgaristan iki eyalete bölünecekti. Bu bölünme, Rus planına göre coğrafi ve tarihsel olarak bildiğimiz şekliyle Bulgaristan'a, Bulgar kolonilerinin bulunduğu herhangi bir bölgeden oluşan ve başka bir Bulgar eyaleti oluşturacak ikinci bir Bulgaristan'ın ekleneceği anlamına mı geliyor? Bilmiyoruz. Konferans aynı zamanda belediye teşkilatı, adaletin idaresi, askerlik hizmeti ve vergi gelirlerinin devlet ile il arasında dağılımı sorununu da çözecekti. Tüm belediye başkanları seçimle aday gösterilecek. Adliye mahkemelerinin organizasyonu ertelenecek ve reformların yürütülmesini denetlemekle görevli uluslararası komisyona bırakılacak ve bu komisyon yargı görevlerini belki de sadece yabancılara verme hakkına sahip olacaktı. Nüfus, yüz kişi başına bir adam oranında, milislerin hizmetine zorlanacaktı; sadece, İngiliz gazetesinin gönderimi bunu varsayıyor, ancak milislerin Müslümanların yanı sıra gayrimüslimlerden de oluşacağını teyit etmiyor. Son olarak, vergilerden elde edilen net gelirin sadece %30'u kamu hazinesine fayda sağlayacaktır: bu da Türkiye'nin alacaklılarını pek tatmin etmeyecektir (Le Temps, 1876).

Haberin sonunda, Babıali'nin bu teklifleri nasıl karşıladığını henüz bilmedikleri, programın Sultan tarafından onaylandığı fakat Midhat Paşa'nın henüz kabul veya reddettiğini ifade etmediği bu yüzden

de gönderiden Babıali'deki programla ilgili resmi iletişimden önce, resmi olmayan bir şekilde bilgilendirildiği anlaşılıyor denilmektedir. Padişah'ın da prensipte bağlı kaldığı, ayrıntıları tartışmayı ve onları kabul veya reddetmeyi bakanlarına bıraktığı olasılığı üzerinde durulmuştur (Le Temps, 1876).

Le Temps, 27 Aralık 1876 tarihli haberinde resmi bir açıklama gelmediği için Babıali'nin tavrındaki belirsizliğin devam ettiğini belirtmektedir. Habere göre Babıali resmi olarak cevap verdiğinde, cevabının kesin olduğuna ve başlangıçta onunla konferans delegeleri arasında bir anlaşmazlık olursa, karşılıklı tavizler yoluyla bir anlaşmaya varamayacaklarına dair bir kanıt yoktur. Bu tam belirsizlik durumunda, doğruluğunu garanti etmeden, haberleri geldikleri anda kaydetmekle yetineceklerini bildirmektedir. Daily News'a göre program terkedilebilirdi. Rus büyükelçisi Babıali'nin kendisine konferans tarafından iletilen programdaki herhangi bir şeyi değiştirme hakkını ve hatta onu tartışma hakkını reddedecektir.

Konuyla ilgili çelişkili haberler sık sık basına konu olmaktadır:

Daily Telegraph'a göre (Le Temps, 1876):

Midhat Paşa, reformların yürütülmesini denetleme göreviyle uluslararası bir komisyon kurulmasını zaten reddetmişti; Bunun üzerine Salisbury Markisi, Babıali'nin bu tavrında ısrar etmesi durumunda, kendisini Konstantinopolis'ten Atina'ya taşımak için bir buharlı geminin hazır bulundurulmasını istemiştir. Aksine, Daily News, Lord Derby'nin İngiliz tam yetkili temsilcisine, eğer bu güç konferansın önerilerini reddederse, Babıali ile diplomatik ilişkileri kesme emri vermediğini öğrendi. Bu çelişkiler, temelde kısa haber yazarlarının bildiklerini düşündüklerini ve hiçbir şey bilmediklerini gösteriyor gibi görünüyor.

Le Temps gazetesi, 28 Aralık 1876'da yayınladığı Günlük Bülten'de hala Babıali'den resmi bir açıklama gelmediğini ve istihbaratlarına göre General Ignatieff'in Babıali'ye konferans kararlarını blok halinde al ya da bırak şeklinde dayatmasının yanlış olduğunu söylemektedir.

Salisbury Markisi, 26'sında, Konstantinopolis'i terk etme tehdidi veya niyetiyle, padişahın karara katılmasını istemek zorunda değildi (Le Temps, 1876).

Havas Ajansı, (Le Temps, 1876) söylentiye göre bakanlar kurulunun, yetkililerin yaptığı önerileri reddetme kararı aldığını bildirmektedir. Salisbury Markizi, reddetme durumunda tüm büyükelçiler ve tüm tam yetkili temsilcilerin, maslahatgüzarlarını Konstantinopolis'te bırakarak, İstanbul'dan ayrılmaya karar verdikleri öne sürülmektedir. Ateşkes on beş gün uzatılmıştır.

Burada bir haber de Bosnalı Müslümanlarla ilgilidir. Habere göre, Bosnalı Hristiyanlar konferansa katılan delegelerine bir brifing göndermişlerdir. Bu belgeye göre Türkler, Bosna'daki savaş sırasında 1.400 köyü yıkmış, 6.500 kişiyi katletmiş ve ayrıca 168.000 kişiyi göçe zorlamıştır. Bu yüzden beş yıl süreyle vergi muafiyeti talep etmişlerdir (Le Temps, 1876).

Beş yıllık vergi muafiyeti yanında, evlerinin yeniden inşası, toplumsal özerklik, okulların yapılması, devlet için ondalığın kaldırılması ve Müslümanlar gibi silah taşıma hakkı istemekteler.

Bosna-Hersek ayaklanması (1875) daha önce değinildiği üzere diğer Balkan ayaklanmalarına zemin hazırlayan ve panislavizm etkisiyle oluşmuş bir ayaklanmadır. Bu ayaklanmalar esnasında birçok Müslüman hayatını kaybetmiştir. Fakat burada da yine tek yanlı olarak Osmanlı katliamı şeklinde kışkırtıcı haberler yapılmıştır.

29 Aralık 1876 tarihinde Le Temps bu kez İsraililerin Sırbistan ve Romanya'da zulme uğradıklarını dile getirmektedir. İngiltere, burada himayecilik üstlenerek bu eylemlerin önüne geçmek için elinden geleni yapacağını söyleyerek, Osmanlıya konuyla ilgili brifing göndermiştir:

Dün tarihli Kicheneff'ten Grandük Nicolas'ın durumunun düzelmediğini duyuyoruz. Londra, 27 Aralık. Lord Derby bugün, Paris'te düzenlenen Uluslararası İsraililer Konferansı tarafından kabul edilen muhtırayı kendisine sunan Anglo-İsrail Derneği'nden bir heyet kabul etti. Lord Derby, cevabında İngiliz Hükümeti'nin her yerde dinler arasındaki tüm ayrımların kaldırılmasından yana olduğuna dair heyete güvence verdi. İsraililerin Sırbistan ve Romanya'da zulme uğradığını kabul etti; İngiltere, bu tür eylemlerin tekrarını önlemek için her türlü çabayı gösterecektir. Bu doğrultuda hareket etmesi için İngiliz büyükelçiliği brifingini Konstantinopolis'e göndereceğine söz verdi. Türkiye'ye gelince, Asil efendi - tüm gayrimüslim tebaa için geçerli olmayan hiçbir reformu

kabul etmeyecekti. Sırbistan ve Romanya'nın yarı bağımsızlığının herhangi bir doğrudan eylemi zorlaştıracığını, ancak heyetin kendisinin de olan isteklerini desteklemek için mümkün olan her şeyi yapacağını da sözlerine ekledi. Londra, 28 Aralık. (Le Temps, 1876).

Le Temps gazetesi bunla da yetinmeyip, Ermeni halkının da Osmanlılar tarafından zulme uğradığını ileri sürmüştür. Le Temps'ın aktardığı 23 Aralık'ta St. Petersburg'dan Viyana Siyasi Yazışmalarına göre İmparatorluk Kabinesi tarafından kendisine verilen bir emre göre Rus General Ignatieff bir sonraki görüşmede Ermeni sorununu gündeme getirecek. Buna göre generale verilen talimatlar, Slavlar kadar, Türk imparatorluğunda yaşayan Hristiyanların savunulması bekleniyor. Bu emir bizzat, Ermenilerin toplu dilekçe gönderdikleri Rus Çarı Alexander tarafından verilmiştir:

Rus Ermenileri, Kafkasya Valisi Büyük Dük Michel Nicolaievich'in de desteklediği bu dilekçede, Türk egemenliği altında yaşayan kardeşlerini ırk ve inançla korumasını istiyorlar. Birkaç ay boyunca, Kafkasya'nın vilayetlerinde çıkan gazeteler ve özellikle Tiflis, Droeba ve Meshak Ermeni gazeteleri, Küçük Asya Ermenilerinin durumunun tahammül edilemez olduğunu ilan ettiler. Rus İmparatorluğu Ermenileri, az önce Çar'a gönderdikleri toplu dilekçede, hükümdara inançlarına ve milliyetlerine sağladığı koruma için minnettarlıklarını ifade ediyorlar.

Onlar, uçsuz bucaksız Rus Çarlığı bazı Ermenileri bağrına bastığı ana kadar inançlarını ayaklar altına alan Osmanlı gücüne karşı yüzyıllar boyunca verdikleri mücadeleleri hatırlıyorlar. Rus Ermenilerinin sevgili hükümdarın güçlü eli altında sahip oldukları esenlik ve himaye, Türk boyunduruğu altında inleyen ve orada güvende bulamayan Küçük Asya'daki kardeşlerinin acılarını hatırlamalarına engel değildir. İnançları için, canları için, ailelerinin, eşlerinin ve çocuklarının onuru için... (Le Temps, 1876).

Bu haberde de bir kez daha görüldüğü gibi Batı basını haberleri tek taraflı olarak yayınlamaya devam etmekte, Müslümanlara yapılan zulmü görmezlikten gelmektedir.

4.2. Le Petit Parisien Gazetesi

4.2.1. Le Petit Parisien Gazetesi Kanun-i Esasi ile ilgili Haberler:

26 Aralık 1876 tarihli Le Petit Parisien gazetesi, Osmanlı yeni anayasasının ilanını “Madde 8...Türkiye’de” (L’Article 8...En Turquie) başlığıyla duyurmuştur. Başlık, Kanun-i Esasi’nin 8. Maddesine mi atıfta bulunuyor, yoksa anayasanın 8 maddede anayasaya mı değinilmiş çok belirgin değildir (Le Petit Parisien, 1876). Nitekim Kanun-i Esasi’nin 8. Maddesi haklar, özgürlükler, yargısal güvenceler çerçevesinde düzenlenen bir maddedir. Tanör’ün (2004:145) aktarımıyla Madde 8’e göre Osmanlı Devleti uyruğu herkes, din ve mezhebi ne olursa olsun “Osmanlı” sayılır.

Oysa haberde, 8. Madde olarak meclisin bütçe düzenleme şekline yer verilmiştir. O dönemin şartlarında gazeteler kaynağa ulaşamadığında kulaktan dolma bilgilere yer verebilmektedir. O yüzden gazetelerin her haberi kesin ve açık değildir. Bunun dışında gazete, ironik ve iğneleyici bir tarzda anayasayı duyurmaktadır.

Her şey bitti: Türkiye'nin bir anayasası olacak, birçok Avrupa ülkesinin kendisini kuşattığı ve Fransa'nın kendisini kiskanacağı bir anayasası olacak. Haydi, bunu takdire şayan anayasa özetiyle değerlendirelim: 1. Türk imparatorluğunun bütün tebaası kanun önünde eşittir, 2. Tam bireysel özgürlük garanti edilir, 3. Birleşik ve sorumlu bir bakanlık oluşturulacak, 4. Padişahın tüm tebaasına dilekçe hakkı tanınacak, 5. Üyeleri yüksek rütbeli kişiler arasından seçilecek olan bir üst meclis (Meclis-i Umumi) oluşturulması, 6. Üyeleri imparatorluğun tüm tebaası tarafından seçilecek olan bir alt meclisin (Meclis-i Mebusan) oluşturulması, 7. Hem Üst Meclis'in hem de Alt Meclis'in tüm üyeleri, oturumlar boyunca dokunulmaz olacaktır. Evet, 8. madde: Bunu iyi dinleyin, sayın senatörler: Alt Meclis, bütçeyi tek başına oylar. Oylanmayanlar toplanmaz. Çok açık ve çok mantıklı: Çatışma için en ufak bir bahane yok ve Midhat Paşa Versay'daki Bizanslılarımıza açıklık ve liberalizm dersleri verebilir (...) (Le Petit Parisien, 1876).

28 Aralık 1876 tarihli Le Petit Parisien gazetesi, Doğu meseleleri (Affaires d'Orient) başlığında "Le Temps" gazetesinde de görüldüğü gibi Osmanlı ve Osmanlı Sultanı için "hasta" metaforunu kullanmaktadır. Batı basınında sıklıkla rastlanabilecek bu betimlemeler, Batı'nın kendi dışındakileri küçümseyen, iyi değerleri kendisine, kötü değerleri "öteki"ye atfeden oryantalist bakış açısının tezahürüdür. Osmanlı'yı hasta olarak nitelendiren bu görüş, yeni anayasasının duyurulmasını tiyatral olarak nitelendirmiş ve ciddiye almamıştır:

Sultan hala hasta. İmparatorluğu ondan bile fazla. Midhat Anayasası yaşamak için fazla güzel. Doğumu şehre ve dünyaya topçu atışlarıyla duyurulsa da Avrupa'nın gözleri artık Türkiye'nin atmaya çalıştığı barutla kamaşmıyor. Top gümbürdediğinde toplanan tam yetkili temsilciler gözünü kırpmadı ve Saffet Paşa'nın hazırladığı tiyatral etki sefil bir şekilde başarısız oldu (Le Petit Parisien, 1876).

Le Petit Parisien gazetesi 30 Aralık 1876 tarihli Doğu Meseleleri başlıklı haberinde, Osmanlı Büyükelçiliği'nin gazetelerle paylaştığı bilgiye yer vermektedir. Haber, Sadrazam Midhat Paşa'nın mali düzenlemeyle ilgili Osmanlı Bankası'na gönderdiği dilekçedir. Bu dilekçeye göre Osmanlı Hükümeti, Türkiye'nin anayasal rejimi başlatırken, öncelikle yeni yasalarını kurumlarının ilkeleriyle uyumlu hale getirmeye zorunlu hissettiği belirtilmektedir. Sadrazamın ifadesiyle imparatorluğun kredisinin sarsarak, halkın adalet ve sadakat duygusunu zedeleyerek imparatorluğun mali ekonomisini sıkıntıya sokan 6 Ekim 1875 tarihli kanunun, tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Buna göre Hükümet, meclisler toplanır toplanmaz ve alacaklılarını bilgilendirdikten sonra, kamu borcu sahiplerinin hak ve çıkarlarını mümkün olan en iyi şekilde tatmin etmeye ve imparatorluğun onurunu korumaya uygun bir yasa tasarısı sunmayı planlamaktadır (Le Petit Parisien, 1876).

Le Petit Parisien gazetesi de bu kısa bilgiyle yeni anayasayla ilgili haberlerini sınırlamıştır. Bu, yeni anayasasının konferansa katılan ülkeleri etkileme yönünde bir oyun olarak görülmesinden kaynaklı olabilir.

4.2.2. Le Petit Parisien Konferans Haberleri

Le Petit Parisien gazetesi konferansa ilişkin haberlerinde Le Temps gazetesindeki gibi konferansa katılan ülke delegeleri ve Osmanlı hükümeti arasında anlaşmaya varılıp varılmadığı konularını irdelemektedir. Osmanlı Hükümeti henüz resmi bir cevap vermediği için kulislere dolaşan söylentilere göre tahminlerde bulunmaktadır.

24 Aralık 1876 tarihli haberde Osmanlı Hükümeti temsilcilerinin konferans kararlarına ilişkin olmazsa olmaz dediği ve asla taviz vermek istemedikleri Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğü ve Paris Anlaşması'nın geçerliliği konularının diğer devletlerce görmezden gelinmesi durumunda, efendilerini, devletlerinin bağımsızlığı ve bütünlüğünü kendilerine zarar verecek güce karşı savunmaya hazır olduklarını beyan ederek geri çekileceklerini beyan ettiği söylenilmektedir (Le Petit Parisien, 1876).

Midhat Paşa'nın konferans önerilerine itirazda bulunacağı söylentilerine yer verilmektedir:

Hala aynı durum. Midhat Paşa'nın konferansın iddia ve önerilerine karşı direniş yönünde konuşup hareket edeceğine inanılıyor(...) Konferans toplanırsa 5 Ocak'tan önce olmayacağından eminiz.

Midhat Paşa, Fransız, Belçikalı ve İtalyan gönüllülerden oluşan uluslararası bir jandarma teşkilatının kurulmasını kabul etmeye istekli görünüyor. (Konstantinopolis, 22 Aralık, 06:00) (Le Petit Parisien, 1876).

Le Temps, 25 Aralık 1876 tarihli gazetesinde, Midhat Paşa'nın sadrazam oluşunu haber etmektedir. Gazeteye göre bu durum, Babıali'nin Hıristiyan eyaletlerine gerçek özerklik sağlayacak nitelikte olacak tüm önlemlere karşı koymaya karar verdiği sistematik muhalefetin açık bir göstergesidir.

28 Aralık 1876 tarihli Doğu meseleleriyle ilgili kısa haberler:

Dün akşam, ön konferansta belirlenen esasların kabul edilip edilmeyeceğine karar vermek ve softaların yeni anayasaya yönelik tutumuna karşı alınması gereken önlemleri görüşmek üzere büyük bir bakanlar kurulu toplandı. Bakanlar Kurulu, büyük çoğunlukla, özellikle silahlı işgalle ilgili olarak herhangi bir dış müdahaleyi reddetmeye karar verdi.

Konstantinopolis'ten hükümetimiz tarafından alınan resmi yazışmalardan, son bir taviz olarak, güçler tarafından talep edilen reformları gerçekleştirmesi için Babıali'ye üç aylık bir gecikme tanınacağı anlaşılmaktadır. Bu taviz, Babıali'nin rıza göstermesini başlangıç noktası olarak alacaktır; ani bir savaş riski taşımadan bundan kaçınılamaz (Le Petit Parisien, 1876).

29 Aralık 1876 tarihli haberde, Osmanlı'nın konferansta bulunulan talepleri reddetme durumunda savaşla burun buruna geleceği şeklinde tehditkar ifadeler yer almaktadır.

27 Aralık Times, Konstantinopolis'ten gelen son haberleri yorumlayarak, Türkiye'nin yakında hesaplanamayacak kadar önemli bir karar vermesi gerektiğini söylüyor. Ancak Babıali, Avrupa'nın ve Konferans organının bir araya getirdiği taleplere rağmen, atacağı ilk top atışının, sonunun başlangıcı olacağından emin olabilir. Ne İngiltere ne de başka bir güç onu yıkımdan kurtarmak için müdahale etmeyecek. Ve savaşın başlangıcında bile kendisini Rusya'dan başka düşmanlarla karşı karşıya bulabilir. Büyük Britanya'nın resmi olarak Türkiye'yi kaderine terk ederken yine de gayri resmi olarak desteklemeye devam edeceği hipotezini de sağlamalıyız. Ateşkesin 15 Ocak'a kadar uzatılması garantili kabul ediliyor. Türkiye en büyük faaliyeti ile silahlanmaya devam etmektedir. Ermeniler ve Rumlar da dahil olmak üzere Hıristiyanları silahlandırmayı düşündüğü söyleniyor. Çok tehlikeli bir oyun oynuyor olurdu. Son anda, 27 Aralık sabahı saat 8'de Péra'dan gelen bir gönderi, tüm İngiliz filosunun yola çıktığını duyuruyor (Le Petit Parisien, 1876).

4.3. Le Figaro Gazetesi

4.3.1. Le Figaro Gazetesi Kanun-i Esasi ile İlgili Haberler

Le Figaro gazetesi, incelenen tarih aralığında yalnızca bir haber olacak şekilde anayasaya yer vermiş ve yorumda bulunmamıştır sadece uygulanabileceğine pek inanç taşınmadığı görülmektedir.

25 Aralık 1876 tarihli La Constitution Ottomane (Osmanlı Anayasası) başlıklı haberinde Le Figaro, Avrupalı tam yetkili temsilciler, Safvet Paşa'nın başkanlığındaki Konstantinopolis'teki tersane sarayında genel ve resmi bir konferansta toplandıkları sırada anayasanın top atışlarıyla duyurulduğunu belirtmiştir.

Cumartesi günü öğle saatlerinde Avrupalı tam yetkili temsilciler, Safvet Paşa'nın başkanlığındaki Konstantinopolis'teki tersane sarayında genel ve resmi bir konferansta toplandılar. Bu ilk oturum diplomatik formalitelerle doluydu. Tam yetkili temsilciler tüm

yetkilerini paylaştılar ve ön konferansın çalışmalarının bir özetini, incelemesi için zaman isteyen Safvet Paşa'ya sundular. Tam yetkili temsilciler, Tophane'nin topunun sesini duyduklarında ve Safvet Paşa onlara: "Duyduğunuz bu topçu salvoları, Türkiye'nin durumunu değiştirecek bir anayasanın ilan edildiğini duyuruyor." dediğinde oturum yeni açılmıştı. Aslında şu anda Babıali'de, bakanların, tüm görevlilerin, dini yetkililerin ve coşkulu bir kalabalığın huzurunda yeni anayasanın ciddi bir şekilde ilanı gerçekleşti (Le Figaro, 1876).

Le Figaro gazetesi anayasanın yeni devrimler getirdiği buna karşın hiçbir zaman uygulanmama tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu belirtmektedir. Anayasanın hak, özgürlükler, hukuksal ve mali düzenlemeleriyle ilişkin maddelerine kısaca yer vermiştir (Le Figaro, 1876).

4.3.2. Le Figaro Gazetesi Konferans ile İlgili Haberler

Le Figaro gazetesi de diğer gazetelerdeki gibi konferanstaki kararları kabul etmemesi halinde Avrupalı temsilcilerin çekileceği haberlerine yer vermiştir. Onun dışında farklı konular ele alınmamıştır. 27 Aralık 1876 tarihli haber şöyledir:

Konstantinopolis'teki durum birdenbire olağanüstü bir ağırlık karakterine büründü. Babıali Hükümeti'nin tam yetkili temsilcilerin toplantılarında formüle ettikleri ve geçen Cumartesi Safvet Paşa'ya teslim ettikleri ön teklifleri kabul etmeyi reddedeceği neredeyse kesindir; bu durumda Avrupalı diplomatlar, Türkiye'yi talihsiz kaderine, yani Rusya'ya bırakarak çekilme kararı aldılar.

İşte dün akşam alınan ve gün içinde yayılan endişe verici söylentileri birkaç satırda doğrulayan ve özetleyen bir telgraf. Konstantinopolis, 26 Aralık, saat 3.20 akşam. Söylentiye göre Bakanlar Kurulu, dün yetkilerin yaptığı önerileri reddetme kararı aldı. Salisbury Markisi, bugün Sultan'a gitti. Reddetme durumunda, tüm büyükelçilerin ve tüm tam yetkili temsilcilerin, maslahatgüzarlarını İstanbul'da bırakarak ayrılmaya karar verdikleri söyleniyor. Savaş durumunda Babıali, Hıristiyanları, Ermenileri, Rumları ve Bulgarları silahlandırmaya karar verdi (Le Figaro, 1876).

5. SONUÇ

18. yy.'dan itibaren Osmanlı İmparatorluğu döneminin genel havasına bakıldığında, içte ve dışta türlü zorluklarla karşı karşıya kalmış ve kendisine karşı olan birçok devlet ve vilayetle çatışmak durumunda olan bir imparatorluğun idari, askeri, hukuki vd. alanlarda yapılan düzenlemelerle mücadele verdiği bir dönem olduğu görülmektedir. Kendi içinde sosyal ve uygar olan batı, dışarıya karşı emperyalist ve düşmancıl bir tavır içindedir. Batılı aydınların ve önderlerin birçoğu oryantalist bakış açısıyla insan hakları ve düşünce özgürlüğü gibi iyi evrensel değerleri kendine mal ederken, doğuyu zalimlik, despotluk, cahillik şeklinde kötü değerlerle özdeşleştirmiştir. Osmanlı'nın tüm düzen ve ekonomisine hakim olmak isteyen Batılı devletlerin birçoğu, Osmanlıya karşı en ufak ayaklanmada, bunu kendine fırsata çevirerek, Osmanlı'yı her anlamda zayıf düşürmeye yönelik eylemlerde bulunmuştur.

Balkanlar'da Hersek İsyanı ile başlayan daha sonra Bulgaristan Ayaklanması ve Osmanlı Sırbistan Karadağ Savaşı olarak devam eden ayaklanmalarda birçok Türk hayatını kaybetmiştir. Buna karşın Müslüman olmayanların öldürüldüğüne ilişkin haberler basında sıklıkla yer almıştır. Fransa'nın emperyal politikası ve şark emelleri, azınlıklar sorununun ortaya atılmasında ve yayılmasında etkilidir. Fransız basını da doğu-batı ötekileştirici, stereotip söylemlerle bu emelleri pekiştirmektedir.

1876 yılında Osmanlı sınırları içinde yaşayan azınlıkların kalabalık olduğu idari ve coğrafi yoğunlukları fazla olan bölgelere yönelik azınlıkların haklarının korunması konusunda batılı büyük devletlerin Osmanlıya tavsiye ve yönlendirme niteliğindeki müdahaleleri Fransız basınında yer bulmuştur. Bunların içinde Le Temps gazetesi, Bulgar, Bosna Hersek, Ermeni gibi vilayetlerin Osmanlı Hükümeti'nin katliam yaptığı iddiası ile ilgili mektup ve haberleri yayınlarken, Osmanlı hakkında olumsuz algıları yeniden üretmektedir.

1876 İstanbul Konferansı bu bağlamda basında iki çerçevede yer almıştır. Birincisi katılımcı Batılı devletlerin Osmanlı'yı taleplerini kabul etmesi için baskılaması ve görüşmeyi kesmekle tehdit etmesi, ikincisi ise Balkanlar'daki vilayetlerin Osmanlıyı şikâyet etmesi ve zararlarının karşılanması için istekte bulunmalarıdır. Bu haberler genelde tek taraflı, Osmanlıyı "hasta", "güçsüz" şeklinde iğneleyici ve küçümseyici bir dille ele alınmıştır. Ayrıca Fransız basın organlarında Osmanlı sınırları içerisinde yer alan bölgelerin isimlerinde "resmi" görüşün aksine ideolojik ve propagantif ifadeler

kullanılmaktadır. Örneğin “İsrail” (israél(ite)), İstanbul yerine “Konstantinop” nitelendirilmesinde olduğu gibi.

Kanun-i Esasi konusunda ise söz konusu anayasa, Osmanlı yabancı tebaasını da etkileyen, çeşitli haklar, özgürlükler ve yasal güvenceler getiren, 1839 Tanzimat, 1856 fermanlarının taahhütlerini yenileyen bir yasa olmasına rağmen Avrupalı delegelerde ve basında bir etki oluşturamamıştır. Kanun-i Esasi'nin konferans günü ilan edilmesi, Batı taraflarınca Osmanlı Hükümeti'nin Batı müdahalesini önlemek üzere ilan edilmiş yaniltma amaçlı bir eylemdir. Bu sebeple, Fransız basınında bir veya iki haberle konunun geçirildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akşin, S. (2007). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aydın, M. (2005). Bosna-Hersek Ayaklanması (1875)'nda Panislawizmin Etkisi ve Sırbistan ve Karadağ'ın Rolü. *Belleten*, 69(256), 913-936.
- Aydın, M. (2004). Osmanlı-Sırp, Karadağ Savaşlarında İngiltere'nin Balkan Politikası. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, (15), 139-163.
- Karal, E. Z. (2003). *Osmanlı Tarihi VIII. Islahat Fermanı Devri (1861-1876)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kunt, M., Akşin, S., Ödekan, A., Toprak, Z. ve Yurdaydın, H.G. (1997). *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Marcou, J. (2005). Turquie : La Constitutionnalisation Inachevée , *Égypte/Monde Arabe* [En Ligne], 2, Mis En Ligne Le 08 Juillet 2008, Consulté Le 08 Septembre 2022. Url : <http://journals.openedition.org/ema/1054> ; <https://doi.org/10.4000/Ema.1054>.
- Moreau, O. (2013). Notion Et Nature De L'état, De L'héritage Ottoman Aux Réformes Constitutionnelles Modernes. *Les Cahiers De L'orient*, 110,117-134. <https://doi.org/10.3917/Lcdlo.110.0117>.
- Ortaylı, İ. (1987). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1985). Osmanlı Diplomasisi ve Dışişleri Örgütü. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi I*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sina, A. (2007). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Soy, H. B. (2017). II. Abdülhamid Dönemi Karikatürlerinde Osmanlı-Alman Yakınlaşmasının Yansımaları. Acun, R., Küçük, S. (Ed.). *Avrupa Tarihinde Türk Eli* içinde (s.243-271). Ankara: Hacettepe Üni. Yayınları.
- Tanör, B. (1985). Anayasal Gelişmelere Toplu Bir Bakış. Belge, M. (Ed.). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* içinde (s.10-26). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tanör, B. (2004). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Toprak, S. (2011). *19. yüzyılda Balkanlarda ulusçuluk hareketleri ve Avrupalı devletlerin Balkanlar politikası*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tunaya, T. Z. (1985). 1876 Kanun-i Esasi ve Türkiye'de Anayasa Geleneği. Belge, M. (Ed.). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye ansiklopedisi* içinde (s.27-40). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turan, Ö. (2008). “Hasta Adam” Metaforunu Aşmak: Osmanlı Modernleşmesi ve Devlet Kapasitesi. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 4(16-17), 143-164.
- Umunç, C. (2015). *Yasayla Tanınan Soykırımların İnkarnın Cezalandırılmasına İlişkin Yasa Teklifinin Sunumu Ekseninde Fransa'daki Türkiye Karşısı Basın Söyleminin Eleştirel Analizi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gazete Kaynakları

- Affaires d'Orient,. (1876, 24 Aralık). Le Temps. Erişim: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k226762h/f1.image>.
- Constitution ottomane. (1876, 25 Aralık). Le Temps. Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k226763w/f1.item>.
- Bulletin du jour. (1876, 26 Aralık). Le Temps. Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k2267648/f1.image>.

- Paris. (1876, 27 Aralık). Le Temps. Erişim adresi:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k226765n/f1.item>.
- Lettres de Vienne. (1876, 28 Aralık). Le Temps. Erişim adresi:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k2267661/f1.image>.
- Bulletin du jour. (1876, 28 Aralık). Le Temps. Erişim adresi:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k2267661/f1.image>.
- Eastern affairs. (1876, 29 Aralık). Le Temps. Erişim adresi:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k226767d/f1.image>.
- L'Article 8...En Turquie. (1876, 26 Aralık). Le Petit Parisien. Erişim adresi:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k470172z>.
- Affaires d'Orient . (1876, 28 Aralık). Le Petit Parisien. Erişim adresi:
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k470173b/f1.image>.
- Affaires d'Orient . (1876, 29 Aralık). Le Petit Parisien. Erişim: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k470174q/f1.item>.
- Affaires d'Orient. (1876, 30 Aralık). Le Petit Parisien. Erişim: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4701753/f1.image>.
- La Constitution Ottomane . (1876, 25 Aralık). Le Figaro. Erişim: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k276197s>.
- L'Orient. (1876, 28 Aralık). Le Figaro. Erişim: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k276199j/f1.image>.
- Diğer Kaynaklar**
- İstanbul Konferansı (t.y.). İslam Ansiklopedisi. Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/istanbul-konferansi>